

L-am cunoscut pe Francis Jansen când aveam 29 de ani, în primăvara lui 1964 și astăzi vreau să spun puținele lucruri pe care le știu despre el.

Era într-o dimineață devreme, într-o cafenea din piața Denfert-Rochereau. Eram împreună cu o prietenă de vârsta mea, iar Jansen se așezase la masa din fața noastră. Ne privea zâmbind. Apoi a scos un Rolleiflex dintr-o geantă așezată lângă el pe bancheta din imitație de piele. Gesturile sale erau atât de rapide și de nonșalante, că mi-am dat seama cu greu că fixase obiectivul aparatului pe noi. Folosea, deci, un Rolleiflex, dar n-aș ști să vă spun ce fel hârtie și procedeu de dezvoltare utiliza pentru a obține lumina

aceea care scălda fiecare dintre fotografiile sale.

În dimineața când ne-am cunoscut, îmi amintesc că l-am întrebat, din politețe, care e, după părerea lui, cel mai bun aparat de fotografiat. A ridicat din umeri și mi-a spus că el preferă, în definitiv, aparatele acelea negre de plastic pe care le poți cumpăra din magazinele de jucării și care stropesc cu apă atunci când apeși pe declanșator.

Ne oferise o cafea și ne propusese să ne fotografieze iarăși, doar că de data aceasta pe stradă. O revistă americană îi ceruse să ilustreze un articol despre tinerii din Paris și el ne alesese, iată, pe noi: era simplu și n-avea să dureze mult, și chiar dacă cei din America n-ar fi fost mulțumiți, nu mai avea nicio importanță. Voia să termine cât mai repede cu treaba asta de pe urma căreia își câștiga pâinea. Când am ieșit din cafenea, mergeam prin soare și l-am auzit spunând, cu accentul său ușor:

— Ce primăvară de câine!

O observație pe care avea s-o repete des în acel anotimp.

Ne-a pus să ne așezăm pe o bancă, apoi în fața unui perete umbrit de un rând de copaci, pe strada Denfert-Rochereau. Am păstrat una dintre fotografiile de-atunci. Eu și prietena mea stăm așezați pe bancă. Acum am impresia că în imagine sunt cu totul alte persoane, din pricina timpului care-a trecut, sau din pricina a ceea ce a văzut Jansen prin obiectiv și ce n-am fi văzut noi înșine atunci nici măcar dacă ne-ai fi pus în fața unei oglinzi: doi adolescenți anonimi și pierduți în Paris.

*

L-am însoțit în atelierul său, foarte aproape de locul unde ne găseam, pe strada Froidevaux. Mi-am dat seama că nu voia să fie singur. Atelierul era la parterul unei clădiri și ajungeai în el printr-o ușă care dădea direct în stradă. O cameră vastă, cu pereții albi, în spatele căreia o scară mică ducea la mezanin. Un pat ocupa întreg spațiul de la mezanin. Singurele

mobile din cameră erau o canapea gri și două fotolii de aceeași culoare. Lângă șemineul din cărămidă erau trei valize din piele maro, așezate una peste alta. Pe pereți, nimic. Doar două fotografii. În cea mai mare dintre ele apărea o femeie – o anume Colette Laurent, cum aveam să aflu mai târziu. În cealaltă, doi bărbați – unul era Jansen, mai tânăr – stăteau unul lângă altul într-o cadă spartă, printre niște ruine. În ciuda timidității mele, n-am putut să nu-i cer lui Jansen o explicație. Mi-a răspuns că acolo e el împreună cu prietenul său Robert Capa, în Berlin, august 1945.

Înainte de această întâlnire, nu auzisem niciodată numele de Jansen. Dar știam cine e Robert Capa, pentru că văzusem fotografiile pe care le făcuse în timpul războiului spaniol și citisem un articol despre moartea sa în Indochina.

Anii au trecut. În loc ca imaginea cu Jansen și Capa să mi se șteargă din minte, s-a întâmplat fix pe dos: imaginea e mai limpede acum în amintirea mea decât a fost atunci, în primăvara aceea.

În fotografie, Jansen părea să fie un soi de dublu al lui Capa, sau poate un camarad pe care acesta îl luase sub aripa sa protectoare.

Cu cât Capa, cu părul lui brunet, ochii săi negri și o țigară în colțul gurii, emana mai mult curaj și bucurie de viață, cu atât Jansen, blond și slăbuț, cu ochi limpezi și un surâs timid și melancolic, părea să fie mai puțin în largul său. Iar brațul lui Capa așezat pe umărul lui Jansen nu părea să fie doar un gest amical. S-ar fi putut spune că-l susținea.

Ne-am așezat pe fotolii și Jansen ne-a oferit whisky. S-a dus în fundul camerei și a deschis o ușă care dădea spre o veche bucătărie pe care o transformase în cameră obscură. Apoi s-a întors înspre noi:

— Îmi pare rău, dar nu mai am whisky.

Stătea puțin țeapăn, picior peste picior, la marginea canapelei, de parcă ar fi fost în vizită. Eu și cu prietena mea nu îndrăzneam să rupem tăcerea. Camera, cu pereții ei albi, era foarte luminoasă. Cele două fotolii și canapeaua erau puse

foarte departe unele de altele, ceea ce-ți lăsa impresia de gol. S-ar fi putut crede că Jansen deja nu mai locuia acolo. Cele trei valize, a căror piele reflecta razele de soare, sugerau că plecarea era iminentă.

— Dacă vreți, vă pot arăta fotografiile după dezvoltare.

Îi notasem numărul de telefon pe un pachet de țigări. De altfel, era și-n cartea de telefoane, ne spusese el. Jansen, strada Froidevaux, nr. 9, Danton 75-21.

Se pare că memoria noastră cunoaște, uneori, un proces similar celui al pozelor Polaroid. Timp de treizeci de ani, nu m-am gândit deloc la Jansen. Întâlnirile noastre au avut loc într-un interval de timp foarte scurt. El a părăsit Franța în iunie 1964, iar eu scriu aceste rânduri în aprilie 1992. N-am mai primit nicio veste de la el și nu știu dacă mai trăiește sau nu. Amintirea sa a rămas în hibernare și iată că apare acum din nou, în această primăvară din 1992. Să fie pentru că am regăsit fotografia în care sunt cu prietena mea, pe spatele căreia un autocolant cu litere albastre indică: *Foto Jansen. Reproducerea interzisă?* Sau să fie pentru simplul fapt că primăverile seamănă între ele?

Azi a fost vreme frumoasă, arborii din grădina Observatorului au înmugurit și acest aprilie din 1992 s-a suprapus peste cel din 1964, și peste altele din viitor. Amintirea lui Jansen m-a urmărit în dimineța aceasta și mă va urmări mereu: Jansen va rămâne cineva pe care abia dacă am avut timp să-l cunosc.

Cine știe? Poate că un altul va scrie o carte despre el, ilustrată cu fotografiile pe care le va găsi. Există o colecție de volume negre în format de buzunar dedicată fotografiilor celebri. De ce nu apare și el în colecția asta? Ar merita. Între timp, dacă paginile acestea l-ar scoate din uitare, aș fi fericit – o uitare de care se face responsabil și pe care a căutat-o deliberat.

Mi se pare necesar să trec aici cele câteva indicații biografice pe care le-am găsit despre el: s-a născut la Anvers în 1920 și abia dacă și-a cunoscut tatăl. El și mama sa aveau naționalitate italiană. După câțiva ani de studii la Bruxelles, a părăsit Belgia pentru Paris în 1938. Acolo a lucrat ca asistent pentru mai mulți fotografi. Îl cunoaște pe Robert Capa. Acesta

Îl va lua cu el, în ianuarie 1939, la Barcelona și Figueras, unde vor urma exodul refugiaților spanioli înspre frontiera franceză. În același an, în iulie, acoperă cu Capa Turul Franței. După declarația de război, Capa îi propune să plece în Statele Unite și obține două vize. În ultimul moment, Jansen se hotărăște să rămână în Franța. Doi ani de zile și-i petrece în Parisul aflat sub Ocupație. Cu ajutorul unui jurnalist italian, lucrează pentru serviciul fotografic al revistei *Tempo*. Dar asta nu îl salvează de la a fi arestat în timpul unui raid și internat ca evreu în lagărul din Drancy. Va rămâne acolo până-n ziua în care consulatul Italiei reușește să-și elibereze cetățenii. Apoi se refugiază în Haute-Savoie și așteaptă sfârșitul războiului. La întoarcerea în Paris îl reîntâlnește pe Capa și-l însoțește la Berlin. În anii următori, lucrează pentru agenția Magnum. După moartea lui Capa și cea a lui Colette Laurent – prietena al cărei portret îl văzusem pe peretele atelierului – devine o persoană din ce în ce mai retrasă.

Mă simt puțin inconfortabil să dau toate aceste detalii și-mi închipui cât de încurcat ar fi Jansen dacă le-ar vedea puse acum negru pe alb. El era un om care vorbea puțin. Și a făcut tot ce putea ca să fie uitat, chiar să plece în Mexic în 1964, fără să mai dea niciun semn de viață. Îmi spunea adesea: „Când o să ajung acolo, o să-ți trimit o carte poștală ca să vezi adresa.” Am așteptat-o în zadar. Mă îndoiesc că o să mai vadă într-o zi paginile acestea. Dacă se va întâmpla vreodată, o să primesc o carte poștală, din Cuernavaca sau din altă parte, cu propoziția asta simplă: TACI.

Dar nu, nu voi primi nimic. E de ajuns să mă uit peste una dintre fotografiile sale pentru a găsi calitatea aceea pe care o avea în arta și-n viața lui și care este pe cât de prețioasă, pe atât de greu de dobândit: a păstra tăcerea. I-am făcut o vizită într-o după-amiază și mi-a dat fotografia în care eram cu prietena mea pe bancă. M-a întrebat ce-aveam de gând să fac mai târziu și i-am răspuns:

— Să scriu.

I se părea că această îndeletnicire este „cuadratura cercului” – acestea sunt exact cuvintele pe care le-a folosit. La urma urmei, noi scriem cuvinte, pe când el căuta tăcerea. O fotografie poate să exprime tăcerea. Dar cuvintele? Iată lucrul care era, în opinia lui, interesant: să reușești să creezi tăcere folosindu-te de cuvinte. A izbucnit în râs:

— Deci, vei încerca să faci asta? Contez pe dumneata. Dar să fii atent ca nu cumva asta să-ți strice somnul...

Dintre toate semnele tipografice, mi-a spus că preferă punctele de suspensie.

Îl întrebasesm despre fotografiile pe care le făcuse în toți acei 25 de ani. Mi-a arătat cele trei valize de piele, așezate una peste alta.

— Am pus tot acolo... Dacă te interesează...

S-a ridicat și, cu un gest nepăsător, a deschis-o pe cea de sus. Era plină ochi și unele dintre fotografii au căzut. Nici măcar nu s-a obosit să le adune de pe jos. A scotocit înăuntrul valizei și alte fotografii au căzut și s-au împrăștiat pe podea. A găsit în cele din urmă un album pe care mi l-a înmânat.

— Uite... am făcut astea când aveam aproape vârsta dumitale. Acesta e ultimul exemplar care-a mai rămas... Ți-l dau.

Era vorba de *Zăpadă și soare*, publicat în Elveția, la Geneva, Éditions de La Colombière, 1946. Am adunat fotografiile de pe jos și le-am pus din nou în valiză. I-am spus că e păcat să le lase așa amestecate alandala și că ar fi trebuit să catalogueze și să înregistreze conținutul celor trei valize. M-a privit cu un aer mirat:

— Nu o să fie timp... Luna viitoare trebuie să plec în Mexic.

Puteam să încerc să duc eu însumi treaba la bun sfârșit. Nu aveam nimic altceva de făcut în timpul zilei, pentru că renunțasem la facultate și făcusem ceva bani – cam cât să trăiesc un an – din vânzarea de mobilă, de tablouri, de covoare și cărți dintr-un apartament abandonat.

Nu voi ști niciodată ce-a crezut Jansen despre această inițiativă a mea. Cred că-l lăsa indiferent. Dar mi-a dat o copie după cheia de la atelierul lui ca să pot veni să muncesc când era el plecat. Eram adesea singur în camera aceea mare cu pereți albi. Și de fiecare dată când se întorcea acolo părea mirat să mă vadă. Într-o seară, pe când triam pozele, s-a așezat pe

canapea și m-a privit fără să zică nimic. În cele din urmă, m-a întrebat:

— De ce faci asta?

În seara aceea părea să fie brusc interesat de demersul meu. I-am răspuns că fotografiile acelea aveau o valoare documentară, pentru că vorbeau despre oameni și despre lucruri dispărute. El ridicase din umeri.

— Eu nu mai suport să le văd.

Luase un ton grav pe care nu-l mai auzisem.

— Înțelegi, prietene, e ca și cum fiecare dintre aceste fotografii ar fi pentru mine o remușcare... Mai bine să razi totul...

De fiecare dată când folosea o expresie foarte franțuzească: „cuadratura cercului“, „a rade totul“, accentul său devenea foarte evident.

Avea patruzeci și patru de ani pe-atunci și azi înțeleg mai bine ce simțea. Voia să uite de „toate astea“, să fie lovit de amnezie... Dar nu fusese mereu așa. Pe spatele fiecărei fotografii era o legendă foarte detaliată care indica data în care fusese făcută, locul, numele celui care apărea în

ea, și câteodată chiar și câteva comentarii. I-am atras atenția.

— Trebuie să fi fost la fel de maniac ca tine pe-atunci... Dar m-am schimbat mult după aceea...

A sunat telefonul și mi-a zis ce-mi zicea de obicei:

— Să spui că nu sunt aici.

O voce de femeie. Sunase deja de mai multe ori. O anume Nicole.

Eu eram cel care răspundea întotdeauna la telefon. Jansen nici măcar nu voia să știe numele persoanei care sunase. Mi-l închipuiam singur, stând pe marginea canapelei, ascultând telefonul sunând în tăcere.